

ΧΡΟΝΙΚΑ

Γ' ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΒΙΒΛΙΚΩΝ ΘΕΟΛΟΓΩΝ ΤΩΝ ΠΑΝ/ΜΙΩΝ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Υ Π Ο

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Μ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Ἀπὸ τῆς 24ης-28ης Ὀκτωβρίου 1980 συνεκλήθη ἐν τῇ πόλει τῆς Καβάλας τὸ Γ' κατὰ σειράν συνέδριον τῶν Βιβλικῶν Θεολόγων τῶν Πανεπιστημίων Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ καὶ τὸ Α' συνέδριον τὸ διοργανωθὲν ὑπὸ τῆς νεοσυστάτου Ἑλληνικῆς Ἐταιρείας Βιβλικῶν Σπουδῶν καὶ χρηματοδοτηθὲν ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Φιλίππων, Νεαπόλεως καὶ Θάσου κ. Προκοπίου, ὅστις ἐκάλυψε πλήρως πάντα τὰ ἐξοδα τούτου. Τὸ γενικὸν θέμα τοῦ συνεδρίου ἦτο «Ἡ Ἐκκλησία τῶν Φιλίππων καὶ ὁ Παῦλος», ἕνεκα τῆς ἰδιαιτέρας σχέσεως τοῦ Ἐθναποστόλου πρὸς τὴν πόλιν τῶν Φιλίππων, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἰδρύθη ἡ πρώτη χριστιανικὴ ἐκκλησία ἐπὶ ἐλλαδικοῦ καὶ εὐρωπαϊκοῦ ἐδάφους συμφώνως πρὸς τὴν σχετικὴν διήγησιν τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων (κεφ. 16).

Εἰς τὸ συνέδριον συμμετέσχον καθηγηταί, ὑφηγηταί, βοηθοὶ καὶ μικροὶ ἀριθμὸς φοιτητῶν. Κατὰ τὴν ἐναρκτήριον τελετὴν, καθ' ἣν παρέστησαν ἀπασαι αἱ θρησκευτικαὶ καὶ πολιτικαὶ ἀρχαὶ τοῦ τόπου, τὸν λόγον ἔλαβεν ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἐταιρείας καὶ κύριος ὀργανωτὴς τοῦ συνεδρίου καθηγητὴς κ. Γεώργιος Γαλιτῆς, ὁ ὁποῖος μετὰξὺ ἄλλων ἀνεφέρθη καὶ εἰς τὸ χρονικὸν τῆς ἰδρύσεως, τοὺς σκοποὺς, τὸ ἔργον καὶ τὴν σπουδαιότητα τῆς Ἐταιρείας, πραγματοποιησάσης τὴν πρώτην αὐτῆς ἐπίσημον ἐμφάνισιν, καὶ ἀκολούθως ἠυχάριστησε τὸν Σεβασμιωτάτον διὰ τὴν μεγάλην συμβολὴν του εἰς τὴν σύγκλησιν τοῦ συνεδρίου αὐτοῦ. Τοὺς συνέδρους ἐν συνεχείᾳ προσεφώνησεν ὁ Μητροπολίτης Φιλίππων, Νεαπόλεως καὶ Θάσου κ. Προκόπιος, ὁ ὁποῖος ἐξέφρασε τὴν μεγάλην χαρὰν καὶ ἰκανοποίησιν, διότι ὑπεδέχθη καὶ ἐφιλοξένησε τὰ μέλη τῆς νεοἰδρυθείσης Ἐταιρείας καὶ ἐτόνισε τὴν προνομιοῦχον ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ καὶ τῇ καθόλου ἰστορίᾳ θέσιν τῆς πόλεως, τόσον κατὰ τὴν ἀποστολικὴν καὶ μεταποστολικὴν ἐποχὴν ὅσον καὶ ἀργότερον.

Αἱ ἐν τῷ συνεδρίῳ γενόμεναι εἰσηγήσεις εἶχον ὡς ἀκολούθως. Ὁ βοηθὸς τῆς ἔδρας τῆς Εἰσαγωγῆς καὶ Ἑρμηνείας τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Χρῆστος Οἰκονόμου εἰσηγήθη τὸ θέμα· «Αὐτάρκης καὶ αὐτάρκεια κατὰ τοὺς Στωϊκοὺς καὶ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον». Κατ' ἀρχὰς ἔθεσε τὸ πρόβλημα ἐὰν ὑφίσταται ἢ ὄχι ἐπίδρασις τῶν Στωϊκῶν ἐπὶ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῶν ὄρων «αὐτάρκης» καὶ «αὐτάρκεια». Ἐν συνεχείᾳ, μετὰ συστηματικὴν ἐξέτασιν τοῦ ἐν λόγῳ θέματος, κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι μόνον μορφολογικὴ ὁμοιότης παρατηρεῖται εἰς τοὺς ἐν λόγῳ ὄρους μετὰξὺ τῶν Στωϊκῶν καὶ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ὁ ὁποῖος δίδει νέον περιεχόμενον εἰς αὐτούς, ὁρμώμενος ἐκ τῆς ἐμπειρίας τῆς ἐν Χριστῷ λυτρώσεως. Οὗτος ἐξαρτᾶται περισσότερο ἐκ τῶν συγγραφέων τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης παρά ἐκ τῶν Στωϊκῶν. Ἡ οὐσιώδης διαφορὰ μετὰξὺ τῶν Στωϊκῶν καὶ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ὑπὸ διαπραγματέυσιν ὄρους ἐγκριταὶ εἰς τοῦτο, ὅτι εἰς μὲν τοὺς πρώτους ἔχομεν σαφῶς ἀτομιστικὴν, ἀνθρωποκεντρικὴν ἐρμηνείαν τοῦ «ζῆν κατὰ φύσιν», εἰς δὲ τὸ δεύτερον χριστοκεντρικὴν τοιαύτην τοῦ «ζῆν κατὰ Χριστόν».

Ὁ κοσμήτωρ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Ἰωάννης Καραβιδόπουλος διεπραγματεύθη τὸ θέμα· «Ἡ πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολὴ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου εἰς τὴν σύγχρονον ἔρευναν», περιορισθεὶς εἰς τὴν ἐπιστήμανσιν τῶν κυρίων αὐτῆς προβλημάτων· ἦτοι α) τῆς φιλολογικῆς ἐνόητος τῆς ἐπιστολῆς, ἐὰν δηλαδὴ πρόκειται περὶ μιᾶς ἢ περισσοτέρων ἐπιστολῶν, ἐπειδὴ καθίσταται προβληματικὴ ἡ μετάβασις ἐκ τοῦ Φιλιπ. 3,1 εἰς 3,2, ὑπεραμυνθεὶς τῆς ἐνόητος αὐτῆς, β) τῶν αἰρετικῶν τοὺς ὁποίους ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καταπολεμεῖ ἀποκαλῶν τοὺτους κούνας, κακοὺς ἐργάτας, κατατομήν» Φιλιπ. 3,2, ὡς ἐνοχοῦντας τὴν νεοσύστατον κοινότητα· ὑπ' αὐτοὺς δέον νὰ ἐνοήσῃ τις μᾶλλον Ἰουδαϊζόντας, γ) τῶν ἀνταγωνιστῶν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου (Φιλιπ. 1,15-17), ὑπὸ τοὺς ὁποίους κρύπτονται προσωπικοὶ ἀντίπαλοι τοῦ Ἐθναποστόλου, οἱ ὅποιοι ὁμῶς κηρύσσουν Χριστὸν καὶ ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Ἐυαγγελίου, οὐδὲν πρόσκομμα παρεμβάλλοντες εἰς αὐτήν, δ) τοῦ χριστολογικοῦ ὕμνου (Φιλιπ. 2,6-11) καὶ ε) δευτερευόντων σημείων τῆς ἐπιστολῆς.

Ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Φιλίππων, Νεαπόλεως καὶ Θάσου κ. Προκόπιος ἠσχολήθη μὲ τὸ θέμα «Ἡ ὀργάνωσις τῆς Ἐκκλησίας τῶν Φιλίππων κατὰ τὴν ἀποστολικὴν καὶ μεταποστολικὴν ἐποχὴν. Οἱ Πρεσβύτεροι τῆς Ἐκκλησίας τῶν Φιλίππων». Κατ' ἀρχὰς ἐτόνισε τὴν ἀναγκαιότητα τῆς συνεξετάσεως τοῦτου μετὰ τοῦ γενικωτέρου θέματος, ἦτοι τοῦ πολιτεύματος τῆς ἀρχηγόνου Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖον καθίσταται ἔτι δυσχερὲς ἐξ αἰτίας τῆς ἐλλείψεως ἱκανῶν καὶ σαφῶν μαρτυριῶν περὶ τοῦ ὅρου ἐπίσκοπος-πρεσβύτερος ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ καὶ τῇ ἐκκλησιαστικῇ γραμματεῖα τῆς μεταποστολικῆς ἐποχῆς καὶ τῆς πλήρους διακρίσεως ὑπὸ Προτεσταντῶν θεολόγων μετὰ τῶν μονίμων καὶ χαρισματοῦχων λειτουργῶν κατὰ τὴν ἐν λόγῳ περίοδον. Συγκεκριμένως ἀνέλυσε τὸ «πᾶσιν τοῖς ἁγίοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τοῖς ὁσιν ἐν Φιλίπποις σὺν ἐπισκόποις καὶ διακόνους» τοῦ Ἀποστόλου Παύλου (Φιλιπ. 1,1) καὶ «τοῖς πρεσβυτέροις καὶ διακόνους ὡς Θεῷ Χριστῷ» τοῦ Πολυκάρπου Σμύρνης (Φιλιπ. V, 3), ὑπογραμμίσας τὴν δυσκολίαν τῆς μεταβάσεως ἀπὸ τοῦ σχήματος «ἐπίσκοποι - διάκονοι» τοῦ Ἀποστόλου Παύλου εἰς τὸ «πρεσβύτεροι-διάκονοι» τοῦ Ἁγίου Πολυκάρπου. Ἐν συνεχείᾳ παρετήρησεν, ὅτι ἡ χρησιμοποίησις τῶν ὀρων «πρεσβύτεροι-διάκονοι» ὑπὸ τοῦ Πολυκάρπου εἶναι δυνατὸν νὰ ἐρμηνευθῇ ἢ διὰ τῆς ὑποθέσεως ὅτι ἀμφότερα τὰ σχήματα ἦσαν ταυτόσημα κατὰ τὴν ἀποστολικὴν καὶ μεταποστολικὴν ἐποχὴν, ἢ ὅτι τὸ σχῆμα «ἐπίσκοποι-διάκονοι» ἀπώλεσε κατὰ τὴν διαρρυσάσαν πεντηκονταετιαν μέρος τοῦ περιεχομένου, τὸ ὁποῖον εἶχε κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀποστολῆς τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου πρὸς Φιλιππησίους καὶ ἔνεκα τοῦτου ὁ ἅγιος Πολυκάρπος ἀντικατέστησε τὸν ὄρον «ἐπίσκοποι» διὰ τοῦ «πρεσβύτεροι». Ἐπίσης κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ β' αἰῶνος ὁ ὄρος «ἐπίσκοπος» ἀποκτᾷ συγκεκριμένον περιεχόμενον, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε κατὰ τὴν ἀποστολικὴν ἐποχὴν, ὅτε οὗτος ὑπενόει κατὰ κανὼνα τὸν «πρεσβύτερον». Τέλος δὲν ἀπέκλεισε τὴν δυνατότητα ὑπάρξεως συγκεκριμένου ἐπισκόπου ἐν Φιλίπποις κατὰ τὴν μεταποστολικὴν ἐποχὴν.

Ὁ ἐπιμελητὴς τῆς ἔδρας τῆς Εἰσαγωγῆς καὶ Ἑρμηνείας τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Ἰωάννης Γαλάνης διεξῆλθε τὸ θέμα· «Ἰδιαιτέρα χαρακτηριστικὰ τῆς διηγήσεως τῶν Πράξεων (κεφ. 16), ἀφορώσης εἰς τὴν μετάβασιν καὶ τὸ ἔργον τοῦ Ἀποστόλου Παύλου εἰς Φιλίππους ἐν σχέσει πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ συγγραφέως». Οὗτος παρετήρησεν, ὅτι εἰς τὴν διήγησιν τοῦ 16ου κεφαλαίου τῶν Πράξεων τὰ γεγονότα τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν μετάβασιν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς Μακεδονίαν καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ εἰς Φιλίππους, ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς ἄλλους σταθμοὺς τῶν περιοδεῶν του, παρουσιάζουν ἰδιαιτέρᾳ τινὰ χαρακτηριστικὰ. Ταῦτα ὀφείλονται εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν φύσιν τῶν γεγονότων, εἰς τὰς εἰδικὰ συνθήκας, αἱ ὁποῖαι ἐπεκράτουν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τοὺς Φιλίππους, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ συγ-

γραφέως τῶν Πράξεων ἦτοι εἰς τὸν Εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν. Ἡ ἐπιλογή τῶν σχετικῶν γεγονότων καὶ ἡ ἔνταξις τῶν εἰς τὴν ὄλην διήγησιν, κυρίως εἰς τὸ δράμα τῆς Τραφᾶδος, ἐμφανίζουν προσωπικὸν ἐνδιαφέρον τοῦ συγγραφέως διὰ τοὺς Φιλίππους. Ἐπίσης καὶ ὁ τρόπος τῆς Περιγραφῆς εἰς πολλὰ σημεῖα φαίνεται νὰ ἐξυπηρετῇ συγκεκριμένους σκοπούς του. Πάντα ταῦτα συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως ὅτι ὁ Λουκᾶς εἶχεν ἀπὸ μακροῦ δεσμούς πρὸς τὴν πόλιν ταύτην, γεγονὸς τὸ ὁποῖον ἐβοήθησεν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

Ἐκ τῆς καθηγητικῆς τῆς ἔδρας τῆς Ἑρμηνευτικῆς καὶ Ἑρμηνείας τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Σάββας Ἀγουρίδης διεπραγματεύθη τὸ θέμα· «Ὁ ρόλος τῶν γυναικῶν εἰς τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας τῶν Φιλίππων». Μετὰ σύντομον θεώρησιν τῶν Α' Κορινθ. 7,1 ἐξ. 11,2-6 καὶ 14,34-35 περιωρίσθη εἰς τὸ Φιλίπ. 4,2-3, τὸ ὁποῖον, ὡς ἐτόνισεν, δὲν τάσσεται οὔτε ὑπὲρ οὔτε κατὰ τῶν γυναικῶν. Ἐκ τοῦ ἐν λόγῳ χωρίου καταφαίνεται ὅτι ὁ ρόλος τῶν γυναικῶν θὰ ἦτο περισσότερο ἐνεργὸς εἰς Μακεδονίαν ἢ εἰς ἄλλας πόλεις. Τοῦτο ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς Φιλίππους ἀπευθύνεται εἰς γυναῖκας καὶ ἡ πρώτη ἢ ὁποῖα βαπτίζεται εἶναι ἡ Λυδία ἡ πορφυρόπολις, ἡ σεβομένη τὸν Θεὸν (Πράξ. 16,14-15), καὶ ἀργότερον ὁ δεσμοφύλαξ (Πράξ. 16,38) καὶ ἡ Κλήμη (Φιλίπ. 4,3). Εἰς τοῦτο ἐνδεχομένως νὰ ἐπέδρασαν καὶ τὰ Διονυσιακὰ μυστήρια, τῶν ὁποίων ἔδρα ἦτο ἡ Μακεδονία καὶ εἰς τὰ ὁποῖα ὁ ρόλος τῶν γυναικῶν ἦτο ἐνεργὸς καὶ πρωτεύων. Ἐν συνεχείᾳ ἀνεφέρθη εἰς τὸν λόγον τῆς διενέξεως τῶν δύο γυναικῶν Εὐδοκίας καὶ Συντύχης (Φιλίπ. 4,2), ὅστις δέον ν' ἀναζητηθῇ εἰς τὸν διάφορον τρόπον ἀντιμεταπίσεως ὑπ' αὐτῶν τῆς αἰρέσεως, ἦτοι τῶν Ἰουδαϊζόντων ἢ τῶν Ἰουδαϊζόντων γνωστικῶν (Φιλίπ. 3,2). Ποία ἐξ αὐτῶν θὰ εἶχε τὸν πρῶτον λόγον εἰς θέματα βασικά τῆς κοινότητος, ὡς ἦτο ἡ ἐνόχλησις αὐτῆς ὑπὸ τῶν αἰρετικῶν; Ἔνεκα τούτου ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εὕρισκει μίαν εἰσέτι εὐκαιρίαν νὰ τονίσῃ αὐτὸ αὐτὸ φρονεῖν ἐν Κυρίῳ» (Φιλίπ. 4,2) (πρβλ. Φιλίπ. 1,27 καὶ 2,2), τὸ ὁποῖον καὶ συνιστᾷ τὸ θέμα τῆς Ἐπιστολῆς, ἦτοι τὴν ὁμοψυχίαν. Τέλος ἐκ τοῦ Φιλίπ. 4,2 καταφαίνεται ὅτι αἱ δύο αὗται γυναῖκες κατεῖχον ἐξέχουσαν θέσιν καὶ εἶχον προσφέρει πολλὰ εἰς τὴν νεοσύστατον χριστιανικὴν κοινότητα, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐδραίωσιν, ἐπιβίωσιν καὶ αὐξησιν τοῦ εὐαγγελίου, ἔνεκα τούτου καὶ ἡ διχογνωμία τῶν ἀπετέλεσε θέμα τῆς κοινότητος.

Ἐπίσης ὁ κ. Σ. Ἀγουρίδης εἰς σύντομον ἀνακοίνωσιν ἡσχολήθη μὲ τὸ Πράξ. 16,19-40 καὶ ἐτόνισεν ὅτι οἱ Ἀπόστολοι, ἐχθροὶ τοῦ αὐτοκράτορος, ἀπελευθεροῦνται ἐκ τῆς φυλακῆς θαυματουργικῶ τῷ τρόπῳ διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Θεοῦ καὶ ἀποφεύγουν τὴν ἐσχάτην τῶν ποινῶν. Ὁ συγγραφεὺς ἀποσκοπεῖ νὰ καταδείξῃ εἰς τὴν ἐνότητα αὐτῆν, ὅτι οἱ Ἀπόστολοι δὲν εἶναι ἀγύρται καὶ νὰ διασώσῃ ὠρισμένα περιστατικὰ τῆς δίκης τῶν Ἀποστόλων ὑπὸ τῶν πολιτικῶν ἀρχόντων ἐπὶ πλέον, ὅτι ἡ λέξις «Ἰουδαῖοι» (Πράξ. 16,20) θὰ πρέπη νὰ ἐκληφθῇ ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ «μάγου» ἢ «ἐπαναστάται» καὶ ὅτι ὁ συγγραφεὺς διὰ τὴν παρούσαν διήγησιν θὰ πρέπη νὰ εἶχεν ὑπ' ὄψει τὸν πρότυπον γνωστῆς διηγῆσεως, ἀναφερομένης εἰς θαυμαστὸν τρόπον διασώσεως ἀνθρώπων.

Ὁ πατὴρ Πολύβιος Πέτρου ἀνέπτυξε τὸ θέμα «Χαρακτηριστικὰ τινὰ γνωρίσματα τῆς Ἑρμηνείας τῆς πρὸς Φιλίππησίους Ἐπιστολῆς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου κατὰ τοὺς Νηπτικούς καὶ Μυστικούς Πατέρας». Κατ' ἀρχὴν οὗτος παρέθεσεν ἀντιπροσωπευτικὰς Ἑρμηνείας ἱκανῶν χωρίων τῆς ἐπιστολῆς ἐξ ἔργων τῶν Νηπτικῶν καὶ Μυστικῶν Πατέρων, πρὸς πληρεστέραν κατανόησιν τοῦ κειμένου. Ἐν συνεχείᾳ ἐξήρθη ἡ ἀξία τῆς Ἑρμηνείας ταύτης, ἡ ὁποία, ἀν καὶ δὲν εἶναι συστηματικὴ εἰς βαθμὸν οἷον ἐκείνη τῶν μεγάλων καὶ γνωστῶν Ἑρμηνευτῶν πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἐν τούτοις συντελεῖ εἰς τὴν καλλιτέραν κατανόησιν τοῦ πνεύματος τῆς ἐπιστολῆς. Τέλος αὕτη ἀποτελεῖ πολῦτιμον προσφορὰν εἰς τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει ἀνάγκη μόνον δημιουργίας διαπροσωπικῶν σχέσεων, ἀλλὰ καὶ στροφῆς πρὸς τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸν του.

‘Ο κ. Ίωάννης Τσαγγαλίδης ανέλυσε τὸ θέμα: «‘Η ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου Ἱδρυσις τῆς πρώτης Ἑλλαδικῆς Ἐκκλησίας εἰς τοὺς Φιλίππους καὶ ἡ σημασία τῆς διὰ τὸν Ἑλληνισμόν», ἀναφερθεὶς εἰς τὴν μεγάλην προσφορὰν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου πρὸς τοὺς συγχρόνους τοῦ Ἑλλήνας τῆς Μακεδονίας. Εἰς τὸ γνωστὸν δράμα τῆς Τρωάδος (Πράξ. 16,9-10) διέκρινεν οὗτος τρία βασικὰ σημεῖα: α) τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ὅπως γνωρίσουν οἱ Ἕλληνες τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖον προθύμως ἐδέχθησαν καὶ ὑπηρετήσαν, β) τὴν διακαῆ ἐπιθυμίαν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου νὰ μεταλαμπαδεύσῃ τὸ μῆνυμα τοῦ Εὐαγγελίου ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν κοιτίδα τοῦ λαμπροτέρου μέχρι τότε πολιτισμοῦ, καὶ γ) τὴν ἀβυστον δίψαν ἢ ὅποια διακατεῖχε τοὺς Μακεδόνες πρὸς γνῶσιν τῆς ἀληθείας. Ἐν συνεχείᾳ ἐσειαγράφησε τὴν θρησκευτικὴν, ἠθικὴν καὶ κοινωνικὴν κατάστασιν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀποστόλου Παύλου καὶ κατέδειξε τὴν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐπιέγουσαν ἀνάγκην γνώσεως τοῦ εὐαγγελίου, τὸ ὁποῖον ἐξεσφάλισεν εἰς αὐτοὺς τὴν μέχρι τότε ἀγνωστον ἐνότητα, ἀλλὰ καὶ ἀπέτελεσε μῆνυμα πίστεως εἰς τὸν ἀληθινὸν Θεόν, τὸν ἐσταιρωμένον Ἰησοῦν, ἐλευθερίας, ἰσότητος, λυτρώσεως καὶ τρόπου καινῆς ζωῆς, ἐρειδομένης εἰς τὰς ἀκαταλύτους ἀρχὰς τοῦ χριστιανισμοῦ, αἱ ὁποῖαι ἐξακολουθοῦν ν’ ἀποτελοῦν τὰς βάσεις τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

‘Ο θεολόγος καθηγητῆς κ. Γεώργιος Παπαντζανάκης παρουσίασε τὸ θέμα: «Τὸ πρόβλημα τῆς γνωστικῆς ἐπιδράσεως ἐπὶ τοῦ χριστολογικοῦ ὕμνου Φιλπ. 2,5-11». Οὗτος ἀνεφέρθη εἰς συγχρόνους ἐρευνητὰς δεχομένους γνωστικὰς ἐπιδράσεις ἐπὶ τοῦ χριστολογικοῦ ὕμνου (E. Kasemann), ἀσκήσας σχετικὴν κριτικὴν ἐπ’ αὐτῶν καὶ ἰσχυρίσθη ὅτι τὸ ὑπόβαθρον αὐτοῦ προέρχεται ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Τὰς ἀπόψεις του ἐστήριξεν οὗτος εἰς τὴν ἔννοιαν τῶν χριστολογικῶν ὄρων καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ «Κύριος», τὸ ὁποῖον εἰναι ἀπόδοσις τοῦ Γιαχβέ, ὀνόματος τοῦ Θεοῦ. Ἐν συνεχείᾳ παρέθεσε τὰς γλωσσικὰς ὁμοιότητας τοῦ χριστολογικοῦ ὕμνου πρὸς τὰς ὁμολογίας πίστεως τῶν πρώτων χριστιανῶν (Ρωμ. 7,1-4. Α’ Κορινθ. 15,3-5). Τέλος ὑπεστήριξε τὴν ἀποψιν, ὅτι οἱ γνωστικοὶ παρέλαβον ἀργότερον ὄρους καὶ ἐκφράσεις ἐκ τοῦ χριστολογικοῦ ὕμνου, ἀποδώσαντες εἰς αὐτοὺς διάφορον ἔννοιαν καὶ περιεχόμενον.

‘Ο καθηγητῆς τῆς Εἰσαγωγῆς καὶ Ἑρμηνείας τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Γεώργιος Γαλιτῆς διεπραγματεύθη τὸ θέμα: «‘Ο χριστολογικὸς ὕμνος τῆς πρὸς Φιλιππησίους (2,5-11) καὶ ὁ Ψαλμὸς 109». Ὁρμώμενος ἐκ τῶν Ματθ. 21,40 ἐξ. καὶ 36,64, ἐνθα ὁ λόγος περὶ τιμητικῆς θέσεως τοῦ Κυρίου παρὰ τῷ Θεῷ, ἐτόνισε τὴν ὑπὸ τῶν συγγραφέων τῆς Καινῆς Διαθήκης ἀποδοχὴν (πρβλ. τὴν Μεσσιανικότητα τοῦ 109 ψαλμοῦ (πρβλ. Πράξ. 2,35. Α’ Κορινθ. 15,24-26. Ἐφεσ. 1,20-22) καὶ τὴν ἐπίδρασιν αὐτοῦ εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς χριστολογίας τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἐν συνεχείᾳ προέβη εἰς μορφολογικὴν σύγκρισιν τῶν δύο κειμένων ἤτοι τοῦ 109 ψαλμοῦ καὶ τοῦ χριστολογικοῦ ὕμνου Φιλπ. 2,5-11, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ διεπίστωσε τὸ σχῆμα κένωσις-ταπεινώσις-ὑψωσις, ἐνῶ εἰς τὸν Ψαλμὸν ἐλλεῖπει ἡ κένωσις καὶ ἡ ταπεινώσις, τονιζομένης τῆς ἐνθρονίσεως καὶ τῆς ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ καθέδρας τοῦ Κυρίου. Ἐπίσης παρετήρησεν ὅτι εἰς τὸν ὕμνον τὸ σίμπαν προσέρχεται καὶ κάμπει γόνυ ἐνώπιον τοῦ Κυρίου, ἐνῶ εἰς τὸν ψαλμὸν ὁ Θεὸς ὀδηγεῖ τοὺς ἐχθροὺς καὶ τοὺς καθιστᾷ ὑποπόδιον τοῦ Μεσσία. Τέλος, ἐπὶ τῶν δύο συγκεκριμένων ἐρωτημάτων, ἐὰν ἐπέδρασεν ὁ ψαλμὸς ἐπὶ τοῦ ὕμνου καὶ ἐὰν ὁ ψαλμὸς ἠδύνατο ν’ ἀποτελέσῃ τὸ ὑπόβαθρον τοῦ ὕμνου ἀπῆντησε καταφατικῶς, ἐπισημάνας παραλλήλως καὶ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἔσματος τοῦ δούλου τοῦ Γιαχβέ, ἤτοι τοῦ Ἦσ. 52,13-53,12, ἐνθα τονίζεται ἡ ταπεινώσις καὶ ἡ ὑψωσις.

‘Ο ἐπιμελητῆς τῆς ἔδρας τῆς Εἰσαγωγῆς καὶ Ἑρμηνείας τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Λουκάς Φίλης ἐξήτασε τὸ θέμα: «‘Η εἰρήνη τοῦ Θεοῦ ἢ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν» (Φιλπ. 4,7). Οὗτος ἐτόνισεν, ὅτι ἐξ ἀφορμῆς

τῆς ἐμφανίσεως αἰρετικῶν εἰς τὴν πόλιν τῶν Φιλιππῶν (Φιλιπ. 3,2) καὶ τῆς διενέξεως τῶν δύο γυναικῶν, Εὐδοκίας καὶ Συντύχης (Φιλιπ. 4,2) ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἀπηύθυνεν εἰς αὐτοὺς εἰρηνικὰς παραινέσεις (πρβλ. Φιλιπ. 1,2· 4,7.9). Κατ' ἀρχὰς προέβη εἰς συστηματικὴν ἀνάλυσιν τῆς ἐννοίας καὶ τοῦ περιεχομένου τοῦ ὄρου «εἰρήνη» καὶ ἐξῆρε τὴν ἐσχατολογικὴν ἔννοιαν αὐτοῦ, τὴν ὁποίαν καὶ ἐταύτισε πρὸς τὴν ἀντίστοιχον ραββινικὴν ἔννοιαν τοῦ ὄρου Shalom. Ἐν συνεχείᾳ κατέδειξεν ὅτι ἡ εἰρήνη αὕτη ἔχει ὡς μοναδικὴν πηγὴν τὸν ἐν Τριάδι Θεὸν καὶ ὅτι ἡ ἐν οὐρανῷ εἰρήνη (Λουκ. 19,38), ὑπάρχουσα προαιωνίως, μετεφέρθη διὰ τοῦ Μεσσοῦ καὶ «ἐπὶ τῆς γῆς» (Λουκ. 2,14) κατὰ τὴν ἐνανθρώπησίν Του, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἡμέρα τῆς γεννήσεώς Του ἐχαρακτηρίσθη ὡς ἡ παγκόσμιος ἡμέρα τῶν γενεθλίων τῆς εἰρήνης. Τέλος αὕτη συσχετίσθη μετ' ἄλλων θείας προελεύσεως καὶ ἐσχατολογικὴν ὁσαύτως ἔννοιαν ἐχόντων ὄρων, ὡς εἶναι ἡ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς δικαιοσύνης, ἵνα τονισθῇ ἡ λυτρωτικὴ ἐπίδρασις τῆς εἰρήνης ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τοὺς ὄρους αὐτοὺς, σχετικῶς πρὸς τὴν πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολὴν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου.

Ὁ Ἐντεταλμένος ὑφηγητὴς τῆς Ἑδρας τῆς Ἑρμηνείας καὶ τῆς ἱστορίας τῶν χρόνων τῆς ἐποχῆς τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, κ. Βασίλειος Στογιάννος ἡσχολήθη μὲ τὸ θέμα «Πνεῦμα πύθωνος (Πράξ. 16,16). Ἡ μαντικὴ εἰς τοὺς μετακλασσικὸς χρόνους». Κατ' ἀρχὰς οὗτος ἀνεφέρθη εἰς τὸ περιστατικὸν τῆς συναντήσεως τοῦ Ἀποστολικοῦ ὀμίλου, πορευομένου εἰς τὸν τόπον τῆς προσευχῆς, μετὰ τῆς νεαρᾶς δούλης, ἡ ὁποία μαντευομένη, ἦτο εὐρισκομένη εἰς ἔνθεον κατάστασιν παρεῖχε πολλὴν ἐργασίαν εἰς τοὺς κυρίους τῆς, γεγονός δὲ ὁποῖον μαρτυρεῖ ὅτι κατὰ τοὺς ἐν λόγῳ χρόνους ἡ μαντικὴ ἦτο προσοδοφόρον ἐπάγγελμα. Ἐν συνεχείᾳ ἀνεφέρθη α) εἰς τὰς πηγὰς, ἦτοι ἀρχαιολογικὰ μνημεῖα καὶ κείμενα Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων, π.χ. Πλούταρχος, Λουκιανός, Ἰάμβλιχος, Κικέρων, ἐξ ὧν ἀρῶμεθα πληροφορίας περὶ τῆς μαντικῆς, β) εἰς τὴν φαινομενολογικὴν θεώρησιν τῆς μαντικῆς ὡς ἐντέχνου καὶ ἀτέχνου ἢ ἐνθέου, ἔνθα παρουσιάσθησαν τὰ διάφορα εἶδη αὐτῆς μετὰ τῶν σχετικῶν χαρακτηριστικῶν, γ) εἰς τὸν ρόλον τῆς μαντικῆς κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων, ἡ ὁποία προϋπέθετε πίστιν εἰς τοὺς δαίμονας καὶ ἐπικράτησιν αὐτῶν. Αὕτη ἂν καὶ ἦτο εὐρέως διαδεδομένη κατὰ τὴν ἐν λόγῳ ἐποχὴν διήρχετο σοβαρὰν πτώσιν καὶ μεγάλην κρίσιν (πρβλ. Μάρκ. 1,23 καὶ Λουκ. 4,3) καὶ δ) εἰς τὴν κριτικὴν τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ εἰς τὰς Πράξεις ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς ἐναντίον τῆς μαντικῆς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἀναγνωρίζων ὅτι τὸ ἅγιον πνεῦμα ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐνεφοροῦντο οἱ Ἀπόστολοι δὲν ἠδύνατο ἂν νὰ συγκριθῇ πρὸς τὸ πονηρὸν πνεῦμα ὑπὸ τοῦ ὁποίου κατείχετο ἡ νεαρὰ δούλη, χρησιμοποιοῦσα τοῦτο πρὸς χρηματισμὸν, ἐνῶ ἡ ἀληθὴς θρησκεία τοῦ Ἰησοῦ παρείχετο δωρεάν, ἐπιφέρουσα οὕτω καίριον πλήγμα ἐναντίον τοῦ χθονίου, τοῦ κατωτέρου πνεύματος ἦτοι τοῦ δαίμονος.

Ἐπίσης εἰς τὸ ὅλον πρόγραμμα τοῦ συνεδρίου εἶχον ἐνταχθῆ καὶ δύο βιβλικαὶ μελέται ἐκ τῆς πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολῆς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἦτοι τὰ Φιλιπ. 4,4-9 (κ. Σ. Ἀγουρίδης) καὶ Φιλιπ. 2,1-5 (Ἰ. Καραβιδόπουλος), ἀποσκοποῦσαι εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν κυρίων ἐνοιῶν, καὶ δὴ τῆς ταπεινοφροσύνης, ἐν τῇ ἐνοίᾳ οὐχὶ μόνον τῆς καταστάσεως ἀλλὰ καὶ τοῦ τρόπου συμπεριφορᾶς, τῆς κοινωνίας πρὸς τὸν πλησίον καὶ τοῦ δαμασμοῦ τῆς κυριότητος τοῦ ἑαυτοῦ μας ἐπὶ τῶν ἄλλων, ὡς κυρίου χαρακτηριστικοῦ τοῦ ἐρμηνευτοῦ τῆς Βίβλου. Τέλος ἐπραγματοποιήθη ἐπίσκεψις εἰς τοὺς Φιλιππους καὶ τοῦ ἐκεῖ ὑπάρχοντος μουσείου καὶ τοῦ ὑπὸ μορφὴν βυζαντινοῦ ναοῦ βαπτιστηρίου.